

JOZEF PAVELKA¹, JOZEF KUZMA²

Výsledky prieskumu výučby techniky na nižšom stupni stredného vzdelávania v SR

The Results of the Survey Focused on Teaching of Techniques in the Lower Secondary Education in the Slovak Republic

¹ Professor, University of Prešov in Prešov, Faculty of Humanities and Natural Sciences, Department of physics, mathematics and techniques, Slovak republic

² Research and developmental employee, methodologist, National Institute for Education, Bratislava, Slovak republic

Abstrakt

Štúdia informuje o výsledkoch dotazníkového prieskumu, ktorý z podnetu Predmetovej komisie Človek a svet práce (PK ČaSP) uskutočnil ŠPÚ v Bratislave. Prieskum bol zameraný na zistenie aktuálneho stavu, systému a podmienok výučby techniky v základných školách na Slovensku. Výsledky prieskumu potvrdili, že jestvujúci stav výučby je nekoordinovaný a zo strany MŠ VV a Š SR si vyžaduje prijatie skorých opatrení, ktoré do výučby zavedú systém funkčný, stabilný a dlhodobo rozvíjajúci sa.

Kľúčové slová: technické vzdelávanie, základná škola, vzdelávací štandard, technika, ekonomika domácností, prieskum

Abstract

This study presents the results of the questionnaire survey implemented by the National Institute for Education in Bratislava at the instance of the board of experts entitled Human and the world of work. The survey was focused on the system, current situation and the conditions of teaching techniques in basic schools in Slovakia. The results of the survey confirm that the current status is not coordinated and the situation requires several arrangements by the Ministry of education, science, research and sport of the Slovak republic which would make the teaching functional, stable and expanding in the long term.

Keywords: technical education, primary school, educational standards, technology, home economics, survey

Úvod

Technické vzdelávanie v rámci všeobecného vzdelávania v základných školách na Slovensku bolo v posledných 20-tich rokoch podrobené viacerým

reformným zmenám, ktoré sa v uvedenom období na jednotlivých stupňoch vzdelávania uskutočnili. Výsledkom reformných zmien bolo nedocenenie významu technického vzdelávania a zníženie hodinovej dotácie v rámcovom učebnom pláne (RUP) na jeho realizáciu v školskej praxi. Posledná zmena v roku 2015 prinavrátila, z nášho pohľadu, výučbe techniky zatiaľ „len“ prijateľnú hodinovú dotáciu v podobe 1 vyučovacej hodiny týždenne v ročníkoch 5. až 9. ZŠ. Súčasný stav dáva nádej, že zavedenie inovovaného vzdelávacieho štandardu (iVŠ) učebného predmetu technika (platný počnúc šk. r. 2015/2016), sa v ZŠ postupne vytvoria podmienky na rozvoj a spoločenskú podporu technického vzdelávania. V opačnom prípade môžeme len ťažko očakávať, že sa v najbližších rokoch zvýši záujem žiakov o štúdium študijných odborov SOŠ s technickým zameraním.

Potrebné je v úvode uviesť, že do iVŠ techniky, ktorý vypracovali členovia PK ČaSP pri ŠPÚ, bola pracovníkmi príslušnej sekcie MŠ VV a Š SR zaradená ďalšia časť vzdelávacieho štandardu v podobe tematického okruhu ekonomika domácnosti (ED) a to na úkor 33 vyučovacích hodín ročne pôvodne pridelených výučbe techniky. Metodickým pokynom ministerstva bolo odporúčané ED vyučovať najviac 11 vyučovacích hodín v školskom roku v roč. 5. až 9. Členmi PK ČaSP bola a je táto neočakávaná zmena považovaná a hodnotená ako nevhodný krok, ktorým sa v mnohých školách benevolentne umožňuje neplnenie požiadaviek stanovených platným iVŠ techniky v plnej miere. Na základe vyššie uvedených skutočností PK ČaSP pri ŠPÚ na svojom pracovnom stretnutí dňa 16. 06. 2016 prijala úlohu, ktorou súčasne iniciovala vedenie ŠPÚ v Bratislave k realizácii dotazníkového prieskumu so zameraním na stav výučby techniky a ED vo vybraných ZŠ v SR. ŠPÚ v spolupráci s členmi PK ČaSP dotazníkový prieskum uskutočnili. Výsledky boli spracované do podoby *Analytickej správy z dotazníkového prieskumu „Výučba techniky a ekonomiky domácnosti“*, prezentované a prerokované na pracovnom stretnutí PK ČaSP dňa 24.11.2016.

Vstupné informácie a výsledky prieskumu

Ciele prieskumu – zistiť súčasný stav, systém a podmienky výučby techniky a ED v ZŠ v SR a názory a postoje respondentov – učiteľov techniky na výučbu techniky a ED v ďalšom období.

Prieskumný nástroj – dotazník vlastnej konštrukcie pozostávajúci z 15 položiek a podpoložiek, vypracovaný autormi pánmi prof. PaedDr. J. Pavelkom, CSc. a PaedDr. J. Kuzmom, PhD. Dotazník bol administrovaný v elektronickej podobe na web stránke internetu ŠPÚ v Bratislave v období od 15. 8. 2016 do 15. 9. 2016 a v printovej podobe počas medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie Technické vzdelávania ako súčasť všeobecného vzdelania, ktorá sa uskutočnila v dňoch 10. a 11. 10. 2016 v Hoteli Šachtička, B. Bystrica.

Cieľová skupina (respondenti) – učitelia učebného predmetu technika na nižšom stupni stredného vzdelávania (roč. 5. až 9. ZŠ). Vzorka prieskumu bola vybraná na základe databázy e – mailových kontaktov učiteľov techniky a ZŠ, ktorá bola pre tento účel získaná od realizátorov Národného projektu „Dielne“ zo ŠIOV v Bratislave. Respondentmi boli aj učitelia techniky, ktorí sa osobne zúčastnili konferencie v Hoteli Šachtička – B. Bystrica.

Informácia o dotazníku s potrebným link odkazom bola odoslaná na 511 adries. Z celkového počtu sa 25 správ vrátilo ako nedoručené. Z počtu 486 oslovených respondentov dotazník vyplnilo 171 respondentov (návratnosť 35,18%). Návratnosť dotazníkov, ktoré boli respondentom osobne odovzdané bola 100%. Celkový počet respondentov bol 191.

Výsledky prieskumu

Vzhľadom na celkový rozsah výsledkov prieskumu a na možnosti tejto štúdie v ďalšom uvádzame len jeho vybrané výsledky. Respondenti prieskumu pochádzali zo všetkých 8 regiónov Slovenska a pôsobili v plne organizovaných ZŠ. Z odpovedí respondentov na položku „Vaša kvalifikácia“ vyplýva, že potrebnú kvalifikáciu (titul Mgr.) pre výučbu na nižšom stupni stredného vzdelávania má 70,16% respondentov, pričom spolu 29,84% respondentov túto požiadavku nespĺňa. Z uvedených výsledkov vyplýva, že až tretina učiteľov, ktorí vyučujú učebný predmet technika v ZŠ, nemá požadovanú kvalifikáciu.

Z hľadiska zabezpečenia kvality výučby je okrem kvalifikácie učiteľa smerodajná jeho odbornosť, t.j. vyštudovaná aprobácia, ktorá učiteľa oprávňuje viesť kvalitnú výučbu tých učebných predmetov, ktorých študijné programy počas vysokoškolského štúdia absolvoval. Z výsledkov dotazníka v položke „Vaša odbornosť“ vyplýva, že 70,15% učiteľov skúmanej vzorky má požadovanú odbornosť pre výučbu učebného predmetu technika a ostatných 29,85% učiteľov požadovanú odbornosť nemá. Z uvedeného vyplýva, že v tretine škôl skúmanej vzorky je výučba techniky zabezpečovaná neodborne. Z výsledkov dotazníka v položke 1 vyplýva, že 0% učiteľov techniky v skúmanej vzorke nenapĺňa ani polovicu svojho úväzku hodinami výučby techniky a napr. spolu 54,96% učiteľov vyučuje techniku skôr ako doplnok k úväzku v rozsahu 1 až 4 vyučovacie hodiny týždenne.

Na prakticky nemožnú realizáciu iVŠ techniky v plnom rozsahu (vrátane tematického okruhu ED) poukazuje výsledok v položke 5 dotazníka. Odpoveď „nie“ vyjadrilo až 69,11% respondentov. Tento výsledok umocňuje a potvrdzuje aj výsledok zistený prostredníctvom položky 6, t. j. 65,96% respondentov sa stotožňuje s tým, že tematický okruh technika je plne realizovateľný bez výučby tematického okruhu ED. Nesystémový prístup k výučbe techniky v skúmanej vzorke ZŠ potvrdzujú výsledky zistené položkou 7 dotazníka, ktorá skúmala celkový počet vyučovacích hodín výučby ED z možných 11 hodín v školskom roku.

Tabuľka 1. Počet hodín výučby ED v 5. ročníku ZŠ v šk. r. 2015/2016

Počet hodín	počet odpovedí	počet odpovedí [%]
1 až 2	40	20,94
3 až 4	39	20,41
5 až 6	45	23,56
7 až 8	27	14,13
9 až 10	21	10,99
11	18	9,42
neodpovedalo	1	0,54

Konštatujeme, že v skúmanej vzorke škôl školy v šk. r. 2015/2016 v 5. roč. ZŠ v rôznom rozsahu i obsahovom zameraní využili možnosť a realizovali výučbu ľubovoľne vybraných tematických celkov ED.

Naše vyjadrenia k položke 7 potvrdzujú výsledky zistené prostredníctvom položky 9 dotazníka. Výučbu ED v šk. r. 2015/2016 v škole zabezpečovali a) ja sám (39,26%), b) učitelia aprobovaní (12,04%) a c) učitelia neaprobovaní (59,16%). Zisťujeme tu vysoké percento neodobornosti výučby ED – v sumárnom vyjadrení 98,46%!

Položkou 10 a) až e) sme zisťovali súčasný stav priestorových podmienok, ktorými školy v súčasnosti disponujú a ktoré môžu byť využité na výučbu ED.

Funkčné školské políčko má 36,36% škôl skúmanej vzorky, 49,21% škôl školské políčko nemá a približne 20% škôl ho má neudržiavané. Funkčný školský skleník má iba 11,52% škôl skúmanej vzorky, 76,96% škôl skleník nemá. Funkčnú učebňu – kuchynku má 62,30% škôl skúmanej vzorky, 24,60% škôl kuchynku nemá. Funkčnú učebňu – ručné práce má 31,41% škôl skúmanej vzorky, 60,20% škôl učebňu ručných prác nemá. Funkčný chovateľský priestor má iba 2,09% škôl skúmanej vzorky, 91,09% škôl chovateľský priestor nemá.

Z uvedených výsledkov vyplýva, že materiálne a priestorové podmienky na výučbu tematického celku ED sú v skúmanej vzorke škôl rôznorodé, v celkovom vyjadrení podmienky pre výučbu ED sú v skúmanej vzorke škôl nedostatočné.

Názor na to, ako systémovo riešiť situáciu s výučbou techniky a ED sme skúmali položkou 14 a) až f). Z výsledkov vyplýva, že približne 40% respondentov uviedlo, aby ED bola ponechaná v iVŠ techniky a jej výučba aby sa riadila naďalej pokynom MŠ VV a Š SR. Podstatnou otázkou však zostáva, či skupine 40,00% respondentov, ktorí vyjadrili názor, aby ED bola súčasťou iVŠ techniky, vyhovuje terajší stav „nesystémovosti“ výučby, alebo pri svojich odpovediach uplatnili iné, nám neznáme dôvody.

Keďže PK Č a SP ide o zavedenie systému výučby techniky, na úrovni ostatných povinných učebných predmetov, nie je možné uvedené akceptovať bez náležitého prehodnotenia vyjadrenia respondentov v položke 14 a). Svojvoľné vypúšťanie tém z učiva techniky a svojvoľné zaradzovanie učiva ED kedykoľvek a v ktoromkoľvek z ročníkov 5. až 9. ZŠ nepredstavuje komplexné systémové riešenie výučby techniky v ZŠ v SR.

Väčšina učiteľov techniky (62,29%) súhlasí s tým, aby bol učebný predmet technika v ZŠ realizovaný v zmysle iVŠ techniky t.j. 33 vyučovacích hodín v ročníku, bez ED. Takmer 30% zo 191 respondentov vyjadrilo zamietavý postoj.

V položke 14 c) sa 62,82% respondentov kladne vyjadrilo k otázke – alternative, aby bol učebný predmet technika realizovaný v zmysle iVŠ techniky, bez ED a tematický okruh ED aby bol realizovaný ako samostatný učebný predmet s využitím disponibilných hodín školy (ŠkVP) tam, kde o jeho realizáciu je záujem žiakov a kde sú vytvorené vhodné personálne a materiálo-technické podmienky. Nesúhlasne sa vyjadrilo (neodpovedalo, alebo sa nevyjadrilo) 37,16% respondentov.

S návrhom tematické celky ED presunúť a vyučovať v rámci ostatných učebných predmetov v ZŠ sa „určite áno“ a „skôr áno“ stotožnilo 61,25% respondentov. Na druhej strane, spolu až tretina respondentov (31,41%), takéto riešenie nepodporila vyjadreniami „skôr nie“ resp. „určite nie“. Z daného výsledku usudzujeme, že by to mohli byť práve učitelia vyučujúci techniku v ZŠ bez potrebnej, resp. s inou aprobáciou (29,84%).

Z odpovedí respondentov na položku 14 e) vyplýva: „v prípade, ak nedôjde k zmene pokynu k vyučovaniu techniky a ED“ považuje spolu za potrebné 67,01% z týchto, aby bolo ministerstvom školstva vydané záväzné metodické usmernenie, ktorým sa zabezpečí jednotný prístup k výberu tematických celkov techniky a pre výučbu ED. K danej problematike sa spolu nevedelo vyjadriť, resp. nepotrebuje takéto usmernenie zo strany ministerstva školstva až 32,98%.

Vzhľadom na vyššie uvedené výsledky prieskumu potrebné je ešte zdôrazniť:

- výučbu tematických celkov ED vo vysokej miere realizovali učitelia bez požadovanej odbornosti, nakoľko učitelia s požadovanou odbornosťou v školách nie sú a ich prípravu nik nerealizuje,

- iVŠ techniky v časti ED vôbec nestanovuje, ktoré tematické okruhy sa majú vyučovať a v ktorých ročníkoch 5. až 9. ZŠ. Z tohto dôvodu je sporné, či do výučby v 5. roč., resp. v 6. roč. boli učiteľmi zvolené a realizované témy žiakom primerané.

- Podobná situácia a zistené výsledky prieskumu môžu platiť aj pre základný súbor v rámci celej Slovenskej republiky. Preto odporúčame, aby MŠ VVaŠ SR veľmi citlivo zvážilo a rozhodlo:

- ponechať súčasný stav a tolerovať temer 100% neodbornosť výučby ED v súčasnosti a v ďalších rokoch, alebo

- z iVŠ techniky odstrániť tematický okruh ED a vytvoriť podmienky na plnohodnotnú realizáciu výučby techniky a ako jednu z možných alternatív aj plnohodnotnú realizáciu výučby ED.

V súvislosti so zavedením iVŠ techniky je dôležité uviesť, že pre naplnenie cieľov iVŠ bude potrebné pristúpiť aj k systémovému vytváraniu materiálnej bázy škôl. Jednou z množných aktivít, ktorá poskytuje potrebné didaktické

podmienky na výučbu vybraných nových tém techniky je zriaďovanie regionálnych Centier edukácie a popularizácie techniky, ako je tomu na FHPV PU v Prešove (http://dubnik.unipo.sk/technika/?page_id=59). Ak ZŠ ešte v súčasnosti nie sú materiálne dostatočne pripravené na výučbu samotnej techniky, v tejto situácii nepovažujeme za rozumné do škôl zavádzať niečo nové, ako napr. ED.

Záver

Zámerom PK ČaSP pri ŠPÚ je vytvoriť podmienky na zavedenie a realizáciu solídneho systému výučby techniky v ZŠ v SR. Nie je preto možné akceptovať vyjadrenia časti respondentov v položke 14 a), lebo svojvoľné vypúšťanie učív techniky a svojvoľné zaradzovanie učív ED kedykoľvek a v ktoromkoľvek z ročníkov 5. až 9. ZŠ nepredstavuje komplexné systémové riešenie výučby techniky v ZŠ v SR.

Budeme radi, ak aj závery z prezentovaného dotazníkového prieskumu budú širšou odbornou i neodbornou verejnosťou prijaté a vyvolajú predovšetkým odbornú diskusiu v decíznej sfére a priamo v základných školách, smerovanú k ďalšiemu skvalitňovaniu výučby techniky v nižšom strednom vzdelávaní v základnej škole.